

ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Έκδοσις ΜΟΥΣΙΚΗΣ & ΕΚΔΟΣΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ — ΑΘΗΝΑΙ, ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 3

Συντάσσεται από Έπιτροπή — Διηγήτς Π. ΚΟΤΣΙΡΙΑΝΗΣ

ΕΤΟΣ Β΄

ΑΡΙΘ. 26

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1950

ΤΙΜΗ ΦΥΛΛΟΥ 3.500

Της Κας ΣΟΦΙΑΣ Κ. ΣΠΑΝΟΥΔΗ

ΤΑ ΜΕΓΑΛΑ ΙΩΒΙΛΑΙΑ

ΤΑ ΠΕΝΗΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ ΤΟΥ ΒΕΡΝΤΙ

Στὴ «Μουσικὴ Κίνηση» ἐπιβάλλεται νὰ μιλήσῃ πρῶτῃ γιὰ τὸν μεγάλο Ἰταλὸ διδάσκαλο Γκιουσεπέ Βέρντι, τοῦ ὁποῦ το ἰωβίλαιον ἐτοιμάζεται νὰ πανηγυρισθῆ μὲ ἀντάξιες τῆς μεγαλοφυΐας τοῦ μουσικῆς ἑρπύς ὅλος ὁ πολιτισμένος κόσμος. Γιατὶ ὁ Βέρντι ἀνήκει πρὸ παντός στὴ νεότητα. Ἐνταὶ ὅλη ἡ νεότης, μιὰ νεότης ποὺ ἀνανεώνεται θαυμαστά, σὺν τῇ νεότητι τοῦ αἵτου, ὡς τὰ δοξασιμένα τοῦ γεράματα. Μιὰ δόνομις ποὺ βοδίζει σταθερὰ ἀπὸ νικηφόρα. Μιὰ μεγαλοφυΐα τρισπύστατη, ποὺ παρουσιάζει τὴ θαυμαστότερη ὁμοιογένεια στὴ φυσικὴ, τὴν ἥθικὴ καὶ τὴν καλλιτεχνικὴ μορφή της, ποὺ μένει πάντα ἀνθρώπινη κι ἀληθινή, καὶ ὅταν ἀκόμα ὀφθαίνεται ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἀνθρωπότητα, κι ἀπάνω ἀπὸ τὸν κόσμο.

— Δὲν θέλω νὰ γίνω θεός,—φώναξε στὰ πλήθη ποὺ ἀλάλαζαν ἀπὸ ἐνθουσιασμό καὶ τὸν ἀπέθωναν στὴ Ρώμη ὄστερα ἀπὸ τὸν θρίαμβο τοῦ «**Φάλοσταφ**».—Θέλω νὰ μείνω ἕνας ἄνθρωπος, ποὺ μιλά μαζὴ σας τὴν ἴδια γλώσσα! Θέλω νὰ μείνω ἕνας μουσικός, ποὺ τραγουδᾷ ὅπως ἐσεῖς μιλάτε!

Πρὶν ὅμως ἀρχίσω ἀκόμα νὰ μιλῶ γιὰ τὸ ἔργο τοῦ μεγάλου αὐτοῦ δημιουργοῦ, θ' ἀναφέρω ἐδῶ ἕνα χαρακτηριστικὸ ἐπεισόδιο τῶν τελευταίων χρόνων τῆς ζωῆς του, ποὺ εἰκονίζει ὅλη τὴν εὐγένεια τῆς μεγάλης αὐτῆς ψυχῆς.— Ὁ Βέρντι στάθηκε σ' ὅλη τὴ ζωὴ του ὁ ὑπέστερος, ὁ φυσικώτερος, ὁ πῶς ἰσορροπημένος ἄνθρωπος — καλλιτέχνης, ποὺ ἀγαποῦσε ἕξιμου μὲ τὴ μουσικὴ καὶ τὴν ἀγρονομία, καὶ περνοῦσε τίς καλύτερες μέρες του στὸ ἀγροκτῆμα του κοντὸ στὸ Μπουσσετό, καλλιεργώντας τὴ γῆ. Ἐνας Γερμανὸς βιογράφος τοῦ Βέρντι, ὁ Φράνς Βέρφελ, μὲς παρουσιάζει τὸν κοσμοαγαπημένο Ἰταλὸ συνθέτη στὴν τελευταία περίοδο τῆς ζωῆς του, ἐβδόμηνταδύο χρόνων, τὴν ἐποχὴ ποὺ συγκλονίζαν τὸν κόσμο μὲ τὴ διαμάχῃ τους οἱ δύο ἀντίπαλοι μουσικοὶ κόσμοι τοῦ Βέρντι καὶ τοῦ Βάγνερ.

Ὁ Βέρντι κατατρώχεται ἀπὸ τὸ φαρμάκι τῆς ἀμφιβλας. Ἐπὶ δέκα χρόνια δὲν ἔγραψε κανένα νέο ἔργο. Μετὰ τὸν θρίαμβο τῆς «**Αἴντα**» ἐργάζεται στὴν παρτισιὸν τοῦ «**Βασιλέως Λῆρ**» ἀλλὰ χωρὶς αὐτοπεποίθησι. Τὸ μεσορῆμα τοῦ Βαγενικού ἤλιου ἔκανε πᾶσι νὰ χράσιθ τοῦ δικῦ του ἀστρο. Στῆς σελίδες τοῦ βιβλίου τοῦ Βέρφελ παραλαύουν πολλές συγκινητικὲς σκηνές. Ὁ Βέρντι βρίσκεται στὴ Βενετία στὸ 1882 καὶ στὴν ἀρχὴ τοῦ 1883—τοῦ ἔτους ποὺ πεθάνει στὴν ἴδια πόλι ὁ Βάγνερ. Ὅταν πηγαίνει ἕνα προῖ στὸ θέατρο «**Φενίτσε**» γιὰ ν' ἀναπολήσῃ στὴ σάλα του τοὺς πα-

λῆρος τοῦ ἀλημονήτους θριάμβους βλέπει νὰ τοῦ ἐμποδίσουν τὴν εἰσοδο. Ἐκῶναν μῆσα πρόβες τοῦ «**Τριστάνου**» μὲ τὴ διεύθυνση τοῦ Βάγνερ, ὁ ὁποῖος ἦταν ἀμειλικτος στὴν αὐτοπρὴ τοῦ ἀπαγόρευση. Μόνο ὁ γέρος θυρωρὸς τοῦ θεάτρου Ντάριο ἀναγνωρίζει τὸν ἀγαπημένο του Μαστρο, καὶ κουνεῖ ἄθιβερά τὸ κεφάλι... Ὁ Βέρντι, κρυμμένος σὲ μιὰν ἀψίδα τοῦ θεάτρου, βλέπει σὲ λίγη ὄρα τὸν Βάγνερ νὰ βγαίνει θριαμβευτικά. Τὸ πρόσωπο του—γράφει ὁ Βέρφελ—ἔλαμπε ἀκόμα ἀπὸ μιὰ θεὰ νεότητα. Μιὰν ἔκφρασι πτωτικότητας τῆς μουσικῆς του.» Ὁ Γκιουζέπε Βέρντι διερωτᾷ μὲ ἀγωνία: — «Γιατὶ ἄββα τώρα στὴ Βενετία: Για νὰ συναντήσω αὐτὸ τὸν ἔχθρο, αὐτὸ τὸ «δολοφόνο» τῆς Μουσικῆς;» Μὰ στὴ μεγάλη καρδιά του τὸ μῖος δὲ βρίσκει ἔτσι. Μόνο ἡ πίκρα, ἡ ἀπογοήτευσις, ἡ ἀμφιβολία γιὰ τῆς δικῆς του δημιουργίης.

Σὲ λίγες μέρες ἔρχονται οἱ μεγαλοπρεπεῖς γιορτῆς τοῦ Καρναβαλιὸ τῆς Βενετίας. Στὴν πλατεία τοῦ Ἁγίου Μάρκου ἡ ὄρχηστρα παίξει τὸ μεγάλο Μάρς τῆς «**Αἴντας**», καὶ ὁ Βέρντι ντυμένος μ' ἕνα ντόμινο, βλέπει τὸν Βάγνερ νὰ περνᾷ μῆσα ἀπὸ τὰ βακχουμένα πλήθη, κρατώντας τὸ μπράτσο τοῦ Λίτο. Τὸ φαινεται πὸς κάτι λέγει μουσικά στὸ φίλο του γιὰ τὴ μουσικὴ ποὺ παίζουν, κάνοντας μιὰ περφορνητικὴ χειρονομία. Τὸ ἴδιο βράδυ, ἐνὸς ἔξω ὀργάνισαν τὰ «**Πλήθη**» γύρω ἀπὸ μεγάλες ἀνομιμένες φωτιές, πανηγυρίζοντας μὲ βεγγαλικά τὸ θάνατο τοῦ Καρναβαλιὸ, ὁ Βέρντι ρίχνει στὴ φωτιὰ ὅλα τὰ χειρόγραφα τοῦ «**Βασιλέως Λῆρ**» ἐκακόσιες ἀδρόντα τόσες σελίδες, ποὺ καταδικάζει ὁ ἴδιος στὴ συνείδησή του.

Στῆς 12 Φεβρουαρίου ὁ Βέρντι, κρυμμένος στὸ βάθος ἐνὸς θεωροσίου ὁ «**Φενίτσε**» ἀκούει τὴν ὀπερὰ τοῦ «**Ἡ δόνομις τοῦ πεπραμένου**». Τὸ ἔργο τοῦ φαίνεται συμβολικὸ στὴν ψυχικὴ κρίση ποὺ περνᾷ. Οἱ ἐπευφημιές καὶ τὰ φρενητιώδη χειροκροτήματα τοῦ κόσμου ποὺ ἄγνοε τὴν παρουσία του στὴ Βενετία, ὁ θρίαμβος τῆς Ντεζζάρτη, ποὺ ἔρχεται κρυφὰ στὴ λούτζα του καὶ τὸν φιλεῖ μὲ φιλοεργὸ πάθος στὸ στόμα, ἔμπνοδν μῆσα του τὸν παλιὸ Βέρντι. Τῇ νύχτῃ ὅλη τὴν περνᾷ μελετώντας τὴν παρτισιὸν τοῦ «**Τριστάνου**». Ζητᾷ νὰ συνθηκολογήσῃ μὲ τὸ «δολοφόνο» τῆς Μουσικῆς. Κι ἀποφασίζει τὴν ὄλη μῆρα νὰ κἀμῃ μιὰ ἐπισκεψὶ στὸν Βάγνερ στὸ Παλάτσο Βεντρομό—Καλλέργη. Μὰ δὲν φθάνει στὸ ἱστορικὸ παλάτι, βρίσκεται ἔμπροσ τοῦ μεγάλου Μοισαῖον. Κι ἐκὶ ἕνας ἀπαισιος θεόρατος φρουρὸς τοῦ ἐμποδίζει τὴν εἰσοδο... Ὁ θυρωρὸς κατεβαίνει σὲ λίγο καὶ τοῦ ἀναγγέλλει τὴ φοβερὴ

έδηση. Ο Βάγνερ είχε πεθάνει πριν από ένα τέταρτο της ώρας...

Ο Βέρντι αποκαλύπτεται και φεύγει από το Παλάτιο Καλλέργη. Περιπατεί σκοποπα, με τὸν περήφανο κεφάλι σκυμμένο. Τὰ βήματά του τὸν οδηγοῦν σὲ μιὰ ἐκκλησία. Μπαίνει μέσα, γονατίζει με συντριβή, και προσεύχεται γιὰ τὴν ἀνάπαυση τοῦ «βιολοφόνου» τῆς Μουσικῆς. Τὴν ἄλλη μέρα ἀκολουθεῖ μόνος ἀσκεπτεῖ μέσα σὲ μιὰ γόνδολα, τὴν πένθιμη γόνδολα ποὺ μετέφερε τὸ σκῆνος τοῦ μεγάλου νεκροῦ. «Ελευθερωμένος ἀπὸ τὸν βαγνερικό ἐπιβάτη, ὁ Βέρντι ἔγραψε μετὰ δύο χρόνια τὸν «Θέλλο» σὲ ἡλικία ἐβδωονταεσσάρων χρονῶν και τὸν «Φάσταφφ» σὲ ἡλικία ὀγδόντα χρονῶν. Χωρὶς νὰ φαντασθῆ ποτὲ ὁ μεγαλόπνευστος συνθέτης, σὲ καμμιά στιγμή τῆς ζωῆς του, πὼς ἔγραφε «μουσική τοῦ μέλλοντος», και πὼς πενήντα χρόνια μετὰ τὸ θάνατό του, ἡ «ἐπιτροπὴ στὸ Βέρντι» ποὺ σημειώνεται τόσο ἐντατικά στὴν ἐποχὴ μας, και ποὺ κερδίζει νέο ἔδαφος κάθε μέρα, ἐπρόκειτο νὰ ὑπερακουτίσει τὴ βόλα τοῦ Βάγνερ.

«Ἐμεῖς οἱ ἀπόγονοι τοῦ Παλαιστρίνα, δὲν θὰ πέσωμε στὸν κίνδυνο νὰ μιμηθοῦμε κανένα! Θὰ παρακάμψουμε τὸν Βαγνερικό κίνδυνο!» ἔλεγε ὁ γηραιὸς συνθέτης στὸ νεαρὸ ποὺ φίλο Ἄρλικο Μπόιτο — τὸν ἀργότερα μεγάλο συνθέτη τοῦ «Μεφιτόφελε» — ποὺ τοῦ ἔγραφε τὸ λιμπρέττο τοῦ «Θέλλου». Καὶ κράτησε περήφανα τὴν ὑπόσχεσή του. «Ο «Θέλλος» εἶνε ἡ τραγικότερη ὄπερα τῶν μουσικῶν καιρῶν, και ὀλοκληρῶναι σὲ ἀπίστευτο βαθμὸ τὸ ὀριστοῦργημα τοῦ Σαίπτερ μετὰ τῆς μουσικῆς βιαιότητος, τὸ μουσικὸ δραματισμὸ, καὶ τῆς συγκρούσεως τοῦ πάθους. Στὸ ἔργο του αὐτὸ ὁ Βέρντι ἀναμορφῶναι ἐντέλως τὸ λυρικό δράμα μ' ἐντέλως δικὰ του ἐφευρετικά μέσα, ποὺ τοῦ εἰσηγεῖτο τὸ μεγάλο και θαυμαστά ἰσορροπημένο δημιουργικό του πνεῦμα. Μετὰ τὴν γαλῆνια ἀντίληψη και τὴν αὐτοπεποίθησι τοῦ Δυνατοῦ, ἐφαρμόζει στὴν ὄπερα μιὰ συνεκτικὴ φόρμα, χωρὶς ὁμῶς νὰ ἀπαρνηθῆ ποτὲ τὸν παντοδύναμο συντελεστὴ τῆς μελωδίας ποὺ ἀναβλύζει αὐθόρμητα ἀπ' τὴν ψυχὴ του. Δίνει στὴν ὀρχήστρα του μιὰ σημαντικώτερη δρᾶσι χωρὶς νὰ παραβλάσῃ στὸ παραμικρὸ τῆ δρᾶσι τοῦ τραγουδιοῦ και τῆς φωνῆς, ποὺ ὀλοκληρῶνουν μετὰ τὰ ὕψιστα φραστικά μέσα τὸ δράμα. Ἐτσι δημιουργεῖ ἕνα ἔργο παντοδύναμης συλληφῆως στὴν ἀρχιτεκτονικὴ του, και παντοδύναμης ἐρημνευτικῆς ἀποδόσεως τῶν συναισθηματικῶν κόσμων τῆς Σαξέπῆρειας τραγωδίας.

Μετὰ τὸν «Θέλλο», ὁ Βέρντι, σὲ ἡλικία ὀγδόντα χρονῶν, χαρτίζει στὸν κόσμῳ τὴν ὀλόχαρη και δονοῦμένη ἀπὸ αὐθόρμητα γέλοια και τραγοῦδια μουσικὴ καιωδία τοῦ «Φάσταφφ». Τόση χαρὰ και τόσο φῶς, τέτοια ζωικὴ θέρμη, τέτοια γενεσιουργὸς ὀρμη και δύναμις μέσα στὸ ἔργο ἐνὸς γέροντος ὀγδοντάρη, ποὺ τραγοῦδᾷ ὡς νέος εἰκοσι χρονῶν! Μουσικὴ Σαξέπῆρεια ἀλήθεια. Σπῖθες και ἀναλαμπές ποὺ ἀναπῆρδουν κάθε στιγμή ἀπὸ τῆς χαροῦμενες συγκρούσεως δύο μεγάλων πνευμάτων, ποὺ στάθηκαν δημιουργικά και στὴ

θλίψη και στὴ χαρὰ ἔξιου. Θαυμαστὲς προβολές ψυχικῶν τοπιῶν μέσα στὸ σεληνόφωτο πάρκο τοῦ Οὐίνδσορ, ὕστερα ἀπὸ τὴ διαλογικὴ τρέλλα τῶν «Εὐθῶμων γυναικῶν» ποὺ σκορπίζει τόση κίνηση και τόσα ἀστραφτερά γέλια σὲ τρεῖς ὀλόκληρες πράξεις.

Τὸ μουσικὸ πνεῦμα τοῦ Βέρντι — ἀμίμητα παιχνιδίσματα τόνων ποὺ λάμπουν ὡς διαμαντίσκηνη ὄστραφτερόν αἰθέρα, εὐτυχισμένοι δραματισμοὶ προσώπων και πραγμάτων ποὺ παρελαύνουν σὲ γοργὸ καλεῖδοσκοπὸ μουσικῆς δράσεως και ζωῆς, μουσικὲς δολοπλοκίες, ψυχολογικὲς παρατηρήσεις ἀκονισμένες ὀξύτητα, μουσικὲς γελιογραφίαι και παρωδίες γεμάτες χαρὶ—βρίσκειται ἐδῶ ὄλη του τὴ χαρὴ. Στὸν «Θέλλο» ὁ Βέρντι ἀναδειχεται ἕνας μεγάλος δημιουργὸς ψυχῶν. Σὲ καμμιά ἄλλη μουσικὴ τὰ σκοτάδια και τὸ φῶς δὲν παρουσιάζουν τόσο δυνατὲς και συγκλονιστικὲς ἐναλλαγές. Ὀλη ἡ δευτέρη πράξις εἶναι μιὰ ψυχικὴ διαμάχη μετὰξὺ Ἰάγου και Ὀθέλλου, ποὺ ἐτυλίγεται μετὰ καταπληκτικὴ ἐνέργεια στὴς ἀθάνατες αὐτὲς μουσικὲς σελίδες, μέσα στὴς ὀποιες τὸ περίφημο «Credo» μένει πάντα μιὰ σελίδα μοναδικὴ και ὀφθαστικὴ σ' ὀλη τὴ μουσικὴ φιλολογία. Τὸ ἴδιο και ἡ πᾶναυνη προσεχὴ τῆς τραγαμῆνης Δεισοδεμόνας στὴν τελευταία πράξι, ποὺ τὴν ἀκολουθεῖ τὸ δοκρυστάλαχο τραγοῦδι τῆς «Ἰτιάς».

Ἄν ἀρχίσουμε ὁμῶς νὰ σταματοῦμε στὰ μουσικὰ διαμάντια τῶν ἔργων τοῦ Βέρντι δὲν θάχαμε τελειωμό. Γιὰ τὰ ἔργα τῆς νεότητός του και τῆς θριαμβευτικῆς του ὀριμότητος, θὰ μιλῆσω ἀναλυτικὰ στὸ προσεχές μου ἄρθρο, ἀνατρέχοντας στὴν ἀείρορος πηγὴς τῆς ἐμπνεῦσεως τοῦ μεγάλου Διδασκάλου.